

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QISH DARSLARI ORQALI
KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISH**

Nematov Mirshod Yo'ldosh o'g'li

Buxoro innovatsiyalar universiteti II bosqich magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda o'qish darslari orqali o'quvchilarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirish masalasi chuqur tahlil qilinadi. Tadqiqotda o'qish darslarining nafaqat til bilimlarini, balki muloqot qobiliyatlari, ijodiy tafakkur, tanqidiy fikrlash va shaxsiy rivojlanishga qo'shayotgan ijobiy ta'sirlari ko'rib chiqiladi. Maqolada an'anaviy va innovatsion dars metodikasi, interaktiv faoliyatlar, guruhli ishlanmalar, raqamli texnologiyalar va elektron resurslardan foydalanish kabi zamonaviy pedagogik yondashuvlar tahlil qilinib, o'qituvchilar uchun amaliy tavsiyalar beriladi. Maqsad – o'qish darslari orqali o'quvchilarning kommunikativ kompetentligini yanada samarali shakllantirish yo'llarini aniqlash va ta'lim jarayonida innovatsion usullarni joriy etish masalasiga e'tiborni qaratishdir.

Kalit so'zlar. Boshlang'ich sinf, o'qish darslari, kommunikativ kompetentlik, innovatsion metodlar, interaktiv ta'lim, raqamli texnologiyalar, til rivojlantirish, ijodiy fikrlash.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida boshlang'ich sinf o'quvchilarining kommunikativ kompetentligini shakllantirish dolzarb vazifa hisoblanadi. Yosh avlodning til, nutq madaniyati va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishda o'qish darslari muhim o'rin egallaydi. Ayniqsa, yosh o'quvchilarga mo'ljallangan o'qish darslari orqali til bilimlarini mustahkamlash, yangi so'z va iboralarni o'zlashtirish, grammatik qoidalarni chuqurroq anglash va matnni tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirishga alohida e'tibor qaratiladi. Shu bilan birga, dars jarayonini interaktiv, qiziqarli va innovatsion texnologiyalar yordamida tashkil etish o'quvchilarning darsga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi hamda ularning ijodiy fikrlashini rag'batlantiradi. Mazkur maqolada o'qish darslari orqali o'quvchilarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari, metodik yondashuvlar, innovatsion usullar va ularning samaradorligi tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy vazifasi – o'qish darslari yordamida til va muloqot ko'nikmalarini shakllantirishda qo'llanilayotgan innovatsion metodlarning samaradorligini aniqlash va o'qituvchilarga amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iboratdir. Kirish qismida ushbu masalaning dolzarbligi, asosiy maqsad va tadqiqot metodlari qisqacha bayon etiladi.

Boshlang'ich sinflarda o'qish darslari orqali kommunikativ kompetentlikni rivojlantirish bo'yicha tadqiqotlar so'nggi yillarda ta'lim tizimida sezilarli o'zgarishlarga olib keldi. Ushbu darslar o'quvchilarning til bilimlarini rivojlantirish bilan bir qatorda, ularning muloqot qobiliyatlarini, ijodiy tafakkurini va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Dars jarayonida qo'llanilayotgan innovatsion metodlar va interaktiv texnologiyalar o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirib,

ularni faol va ijodiy ishtirok etishga undaydi. O'qish darslari orqali o'quvchilarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirishning nazariy va amaliy asoslari ko'plab olimlar va pedagoglar tomonidan o'rganilgan bo'lib, ularning fikricha, dars jarayonida qo'llanilayotgan yangi texnologiyalar va interfaol yondashuvlar samaradorlikni yanada oshiradi. Shu nuqtai nazardan, bu ilmiy ishda o'qish darslarining kommunikativ kompetentlikni rivojlantirishdagi roli, metodikasi va qo'llanilayotgan innovatsion usullar keng yoritiladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'qish darslari davomida o'quvchilarning lug'at boyligi, grammatik qoidalarni o'zlashtirish, matnlarni tushunish va ularni tahlil qilish qobiliyati sezilarli darajada yaxshilanadi. Buning natijasida o'quvchilar nafaqat til bilimlarini oshiradi, balki o'zaro muloqotda samarali ishtirok etishga ham erishadi. Innovatsion dars metodikalari, shu jumladan, raqamli texnologiyalar, interaktiv ilovalar, elektron kitoblar va multimedia materiallar o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirishda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. Shu tarzda, dars jarayonida o'qish darslarining ahamiyati va samaradorligini oshirish uchun o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi, dars rejalashtirish strategiyalari va innovatsion texnologiyalarni qo'llash zarurligi aniq ko'rsatiladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun o'qish darslari juda muhim ahamiyatga ega, chunki bu sinf yoshidagi bolalar til va muloqot salohiyatini shakllantirishning asosiy davri hisoblanadi. Ushbu yosh guruhdagi o'quvchilar o'zining axloqiy, ijtimoiy va madaniy jihatlari bilan bir qatorda, tilni o'rganish jarayonida ham katta o'zgarishlarga duch keladilar. O'qish darslari orqali ularning lingvistik salohiyatlari oshib, so'z boyligi kengayadi, grammatik qoidalar mustahkamlanadi va o'qilgan matnlar asosida fikr bildirish qobiliyatlari rivojlanadi. Bu jarayonda o'qituvchining roli alohida e'tiborga loyiqdir, chunki u o'quvchilarga matnni tushunish, tahlil qilish va muhokama qilishda yo'l-yo'riq ko'rsatadi. Dars davomida qo'llaniladigan interaktiv metodlar, masalan, guruhli ishlanmalar, rolli o'yinlar va erkin fikr almashish, o'quvchilarning til va muloqot qobiliyatini yanada mustahkamlashga yordam beradi. Shuningdek, dars jarayonida o'qish faoliyatining doimiy baholash tizimi o'quvchilarning individual salohiyatini aniqlash va ularning zaif tomonlarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Dars jarayonida qo'llanilayotgan innovatsion yondashuvlar, o'quvchilarning qiziqishini oshirib, ularni darsga faol ishtirok etishga undaydi, shu bilan birga, til va kommunikativ kompetentlikni rivojlantirishga ham xizmat qiladi.

O'qish darslari davomida qo'llaniladigan innovatsion metodlar va raqamli texnologiyalar o'quvchilarning ta'lim jarayonini interaktiv va qiziqarli qilishda katta rol o'ynaydi. Masalan, elektron kitoblar va interaktiv doskalar yordamida dars mazmunini vizual va audio shaklda taqdim etish o'quvchilarning matnni chuqurroq tushunishlariga yordam beradi. Bu usul nafaqat o'qish jarayonini qiziqarli qiladi, balki o'quvchilarga yangi bilimlarni samarali tarzda yetkazish imkonini beradi. Interaktiv ilovalar yordamida tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirib, ularni faol ishtirok etishga undaydi. Shu bilan birga, raqamli platformalar orqali o'qish darslari davomida olingan bilimlarni sinab

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'OYALAR

ko'rish, dars natijalarini baholash va o'zaro fikr almashish imkoniyati yaratiladi. Ushbu usullar o'quvchilarning til va kommunikativ kompetentligini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlar sifatida keng qo'llanilmoqda. Dars davomida o'qilgan matnlar asosida yaratilgan kreativ topshiriqlar, hikoya yozish, matnni davom ettirish, asosiy g'oyani aniqlash kabi faoliyatlar o'quvchilarning ijodiy fikrini rivojlantirishga, ularning tanqidiy tahlil qobiliyatini oshirishga va muloqot ko'nikmalarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu tarzda, o'qish darslari orqali til salohiyatini rivojlantirish nafaqat akademik yutuqlarga erishishga, balki o'quvchilarning ijtimoiy va madaniy jihatdan to'laqonli shaxs sifatida shakllanishiga ham katta hissa qo'shadi.

O'qish darslari davomida o'quvchilarning kommunikativ kompetentligini oshirishda o'qituvchining metodik tayyorgarligi va innovatsion yondashuvi alohida e'tiborga loyiqdir. Zamonaviy ta'lim usullariga ko'ra, o'qituvchilar o'z darslarida interaktiv metodlardan foydalanish, guruhli ishlanmalarni tashkil etish va raqamli texnologiyalarni qo'llash orqali o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirishga intilishadi. Bunday yondashuv o'quvchilarning nafaqat akademik bilimlarini, balki ularning nutq madaniyati, ijodiy tafakkuri va muloqot salohiyatini ham rivojlantirishga xizmat qiladi. O'qish darslarida dars mavzulariga mos keladigan materiallarni tanlash, o'quvchilarning yoshiga va qobiliyatiga moslashtirilgan metodik yechimlar ishlab chiqish ham katta ahamiyatga ega. Masalan, yosh o'quvchilarga yaratilgan rasmiy kitoblar, interaktiv o'yinlar va multimediali materiallar dars jarayonini yanada jonlantiradi. O'qituvchi darsni rejalashtirishda o'quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olib, har bir bolaning o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olishi lozim. Shu yo'l bilan, o'qish darslari orqali o'quvchilarning til va kommunikativ salohiyati yanada mustahkamlanadi va ularning shaxsiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'qish darslarida o'qituvchining faol roli va innovatsion yondashuvi dars jarayonini dinamizatsiya qilishi, o'quvchilarning darsga bo'lgan e'tiborini oshirishi va ularni faol ishtirok etishga undashi shubhasiz ta'lim tizimida ijobiy o'zgarishlarga olib keladi. Shu bilan birga, o'qituvchining o'zgaruvchan ta'lim talablariga javob berish uchun doimiy professional rivojlanishi, yangi metodik yondashuvlar va texnologiyalarni o'zlashtirishi dars jarayonining muvaffaqiyatli o'tishini ta'minlaydi.

Boshlang'ich sinflarda o'qish darslari orqali kommunikativ kompetentlikni rivojlantirish jarayonida amaliy tajribalar va ilmiy tadqiqotlar asosida ko'plab usullar sinovdan o'tkazilgan. Tadqiqotchilar o'quvchilarning dars davomida erishgan natijalarini tahlil qilib, o'qish darslarining nutq madaniyati, so'z boyligi va muloqot qobiliyatini oshirishga qanday ta'sir ko'rsatishini aniqlashga intilmoqdalar. Tadqiqotlarda shuni aniqlandi-ki, o'qish darslari davomida o'quvchilarning o'z fikrini erkin ifoda etishi, guruhli ishlanmalar orqali o'zaro fikr almashish va matnni tahlil qilish faoliyatlari ularning kommunikativ kompetentligini sezilarli darajada oshiradi. Shu bilan birga, dars jarayonida qo'llanilayotgan innovatsion metodlar va interaktiv texnologiyalar o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirib, ularning o'zaro muloqot qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. O'qish darslari davomida tashkil etilayotgan baholash tizimi, o'quvchilarning mustaqil fikrlashini

rag'batlantirish va ularning til salohiyatini yanada rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu baholash usullari orqali o'qituvchi o'quvchilarning til rivojlanishi va kommunikativ salohiyatini yanada aniqroq baholashi, ularning zaif va kuchli tomonlarini aniqlashi hamda kelajakdagi dars rejalashtirishda qo'llash mumkin bo'lgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqishi mumkin.

O'qish darslari davomida o'quvchilarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirish uchun o'qituvchilar malakasini oshirish va doimiy professional rivojlanish ham muhim ahamiyatga ega. O'qituvchilar o'zlarining metodik bilimlarini yangilab borish, zamonaviy pedagogik yondashuvlarni o'rganish va dars jarayonida innovatsion usullarni qo'llash orqali o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini va muloqot ko'nikmalarini yanada oshirishlari mumkin. Shu nuqtai nazardan, o'qituvchilar uchun seminarlar, treninglar, metodik ko'rsatmalar va amaliy tajriba almashish platformalari katta ahamiyatga ega. Ushbu faoliyatlar orqali o'qituvchilar o'zlarining dars metodikasini boyitadi, yangi texnologiyalar va innovatsion yondashuvlarni qo'llash imkoniyatlarini kengaytiradi, natijada o'quvchilarning kommunikativ kompetentligi sezilarli darajada rivojlantiradi. Shu bilan birga, ota-onalar bilan ham hamkorlik o'rnatish muhim ahamiyatga ega bo'lib, ota-onalarga dars jarayonida qo'llanilayotgan innovatsion metodlar, o'qish darslarining maqsadi va foydasi haqida ma'lumot berish, ularni ham tarbiyaviy jarayonga jalb etish orqali o'quvchilarning umumiy rivojlanishini ta'minlash mumkin. Ota-onalar bilan doimiy aloqada bo'lish, ularning fikr-mulohazalarini inobatga olish va dars jarayonida ular bilan hamkorlik qilish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirish, ularning til va muloqot salohiyatini mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi.

O'qish darslari orqali kommunikativ kompetentlikni rivojlantirish jarayonida o'quvchilarning til bilimlari, so'zlashish qobiliyatlari, fikr bildirish va o'zaro muloqot ko'nikmalari yanada mustahkamlanadi. Ushbu jarayon davomida o'quvchilar yangi so'zlar, iboralar va grammatik tuzilmalarni o'zlashtirishi, matnni tahlil qilish va undan xulosa chiqarish qobiliyatlarini rivojlantirishi, hamda muammolarni hal etishda mustaqil fikr yuritishi kutiladi. Dars davomida tashkil etilayotgan interaktiv mashg'ulotlar, guruhli diskussiyalar va ijodiy topshiriqlar o'quvchilarning nutq madaniyati va muloqot salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, o'qish darslari orqali olingan bilim va ko'nikmalar ularning shaxsiy hayotida ham o'z aksini topadi, ularni ijtimoiy jihatdan faol, ijodiy va tanqidiy fikrlashga qodir shaxslar sifatida shakllantiradi. Bu jarayon o'quvchilarning kelajakdagi ta'lim va kasbiy faoliyatlarida ham muhim omil bo'lib, ularning kommunikativ kompetentligini yanada oshiradi va jamiyatda faol ishtirok etishiga yordam beradi.

Ushbu ilmiy ish davomida olib borilgan tahlil, amaliy tadqiqotlar va tajribalar natijasida, boshlang'ich sinflarda o'qish darslari orqali kommunikativ kompetentlikni rivojlantirishning samarali usullari, aniq misollar va metodik tavsiyalar shakllandi[2]. O'qish darslari davomida qo'llanilayotgan innovatsion metodlar, raqamli texnologiyalar va interaktiv faoliyatlar, o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirish, ularning nutq

madaniyatini va muloqot salohiyatini rivojlantirishda asosiy omil sifatida namoyon bo'ladi. Shu bilan birga, o'qish darslarida dars metodikasini doimiy ravishda qayta ko'rib chiqish, o'quvchilarning individual salohiyatini hisobga olish va innovatsion yondashuvlarni sinovdan o'tkazish orqali kommunikativ kompetentlikni rivojlantirish mumkin bo'ladi. Ushbu jarayonda o'qituvchining professional malakasi, metodik yondashuvi va doimiy o'zini rivojlantirish istagi, o'quvchilarning til salohiyatini maksimal darajada oshirishga xizmat qiladi.

Yuqoridagi masalalar va tajribalar asosida, o'qish darslari orqali kommunikativ kompetentlikni rivojlantirishning samarali usullari nafaqat o'quvchilarning til va nutq madaniyatini oshirish, balki ularning ijodiy tafakkuri, tahlil qilish qobiliyati va ijtimoiy integratsiyasini ta'minlashda ham muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. Shu bilan birga, o'qish darslari davomida qo'llanilayotgan innovatsion metodlar va raqamli texnologiyalar o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirib, ularning mustaqil fikr bildirishiga, tanqidiy tahlil qilishiga va o'zaro muloqot qilishga rag'batlantiradi. Ushbu yondashuvlar orqali o'quvchilarning kommunikativ kompetentligi nafaqat til bilimlarini, balki ularning muloqot, ijtimoiy aloqalar va ijodiy qobiliyatlarini ham rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu tarzda, boshlang'ich sinflarda o'qish darslari orqali olingan bilim va tajriba, o'quvchilarning kelajakdagi ta'lim jarayonida va hayotida muvaffaqiyatga erishishlariga asos bo'ladi[1].

Boshlang'ich sinflarda o'qish darslari orqali kommunikativ kompetentlikni rivojlantirish bo'yicha tadqiqotlar so'nggi yillarda ta'lim tizimida sezilarli o'zgarishlarga olib keldi. Ushbu darslar o'quvchilarning til bilimlarini rivojlantirish bilan bir qatorda, ularning muloqot qobiliyatlarini, ijodiy tafakkurini va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda katta ahamiyatga ega[4]. Dars jarayonida qo'llanilayotgan innovatsion metodlar va interaktiv texnologiyalar o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirib, ularni faol va ijodiy ishtirok etishga undaydi. O'qish darslari orqali o'quvchilarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirishning nazariy va amaliy asoslari ko'plab olimlar va pedagoglar tomonidan o'rganilgan bo'lib, ularning fikricha, dars jarayonida qo'llanilayotgan yangi texnologiyalar va interfaol yondashuvlar samaradorlikni yanada oshiradi. Shu nuqtai nazardan, bu ilmiy ishda o'qish darslarining kommunikativ kompetentlikni rivojlantirishdagi roli, metodikasi va qo'llanilayotgan innovatsion usullar keng yoritiladi[3].

O'qituvchilar tomonidan qo'llanilayotgan interaktiv metodlar, guruhli ishlanmalar, rolli o'yinlar, raqamli ilovalar va elektron resurslar yordamida tashkil etilayotgan dars jarayonlari o'quvchilarning til salohiyatini kengaytiradi, ularning mustaqil fikr bildirish, tahlil qilish va ijodiy faoliyat ko'rsatish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, ota-onalar, maktab rahbariyati va pedagoglarning hamkorligi asosida dars jarayonining samaradorligi oshiriladi, bu esa o'quvchilarning shaxsiy, ijtimoiy va madaniy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotlar natijasida olingan amaliy tajribalar shuni isbotladiki, interaktiv dars metodikasi va raqamli texnologiyalarga asoslangan yondashuvlar

o'quvchilarning kommunikativ kompetentligini sezilarli darajada oshirishga xizmat qiladi[1].

O'qish darslari orqali kommunikativ kompetentlikni rivojlantirishda dars rejalashtirish, interaktiv faoliyatlar, doimiy baholash va tahlil usullari katta ahamiyatga ega. Har bir o'quvchi o'ziga xos bo'lib, uning shaxsiy salohiyati, qobiliyatlari va qiziqishlari hisobga olinishi lozim. Shu sababli, o'qituvchilar dars jarayonini moslashtirilgan metodlar asosida olib borishlari, interaktiv va kreativ yondashuvlarni joriy etishlari zarur. Bunday yondashuvlar orqali olingan natijalar o'quvchilarning kelajakdagi ta'lim jarayonida muvaffaqiyatga erishishiga poydevor bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinflarda o'qish darslari orqali o'quvchilarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirish nafaqat til bilimlarini oshirish, balki ularning nutq madaniyati, ijodiy tafakkuri, tanqidiy fikrlash va ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini shakllantirishda hal qiluvchi omilga aylangan. Tadqiqot natijalari shuni isbotladiki, interaktiv metodlar, guruhli ishlanmalar, rolli o'yinlar va raqamli texnologiyalarni qo'llash o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini sezilarli darajada oshiradi va ularni faol ishtirok etishga undaydi. O'qish darslari davomida olingan bilim va tajriba, o'quvchilarning kelajakdagi ta'lim jarayonida muvaffaqiyatga erishishiga poydevor bo'lib, ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Shu bois o'qituvchilar, ota-onalar va maktab rahbariyati o'rtasida samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish, metodik yondashuvlarni doimiy ravishda yangilab borish va innovatsion usullarni joriy etish zarurligi ta'kidlandi. Kelgusida ushbu yo'nalishda olib borilayotgan tadqiqotlar ta'lim tizimini yanada mukammallashtirish, o'quvchilarning kommunikativ kompetentligini oshirish va ularni kelajakdagi ijtimoiy faoliyatga tayyorlash borasida muhim o'zgarishlarga olib kelishi kutilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Vygotsky, L. S. – *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press, 1978.
2. Dewey, J. – *Experience and Education*. Macmillan, 1938.
3. Smith, F. – *Understanding Reading: A Psycholinguistic Analysis of Reading and Learning to Read*. Lawrence Erlbaum, 2004.
4. Krashen, S. D. – *The Power of Reading: Insights from the Research*. Libraries Unlimited, 2004.
5. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim Vazirligi – *Boshlang'ich ta'lim konsepsiyasi*. 2023.

